

B 170574

Fülöp Géza emlékkönyv

Művelődéstörténeti és könyvtártudományi írások

Szerkesztette: Barátné Hajdu Ágnes

Szerkesztő bizottság:

Hajdu Géza, Tóth Gyula, Szabó Sándor

ELTE Könyvtártudományi és Informatikai Tanszék
Budapest, 1999

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000191884

B 17 0 9 7 4

A könyv megjelenését támogatta:

Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

©Barátné Hajdu Ágnes, 1999

©Szerzők, 1999

Készült a Máyer Nyomda és Könyvkiadóban

Tartalomjegyzék

<i>Szelle Béla: Fülöp Géza (1928-1998)</i>	7
<i>Sebestyén György: Fülöp Géza szerepe a tudományos közéletben különös tekintettel tudományszervezési és oktatásfejlesztési munkásságára</i>	10
<i>Kuntár Lajos: Vasi föld vonzásában</i>	17
<i>Antalóczy Lajos:</i>	
<i>Válogatás az aszketika-misztika magyar nyelvű irodalmából</i>	21
<i>Barátné Hajdu Ágnes: Az ETO helyzete a számítógépes integrált könyvtári rendszerek korában</i>	31
<i>Bobokné Belányi Beáta: Könyvtártervezési és menedzselési ismeretek az ELTE BTK Könyvtártudományi-Informatikai Tanszékén</i>	41
<i>Boda Miklós:</i>	
<i>Kalmár György ismeretlen verse a pécsi Klimó-gyűjteményben</i>	59
<i>Boda Miklósné: Könyvek vonzásában.</i>	
<i>A 18. századi Pécs könyvtári kultúrájáról</i>	64
<i>V. Ecsedy Judit: Ismeretlen nyomda Kőszegen</i>	71
<i>Frick Mária: Az Eötvös József Pedagógiai Főiskola Pedagógiai Fakultása hallgatóinak művelődési és olvasási szokásai</i>	79
<i>Hangodi Ágnes: Emblémáskönyv Nagy Péter számára. Amszterdam, 1705.</i>	93
<i>Katsányi Sándor: A Bartha Miklós Társaság és a Fővárosi Könyvtár</i>	99
<i>Kókay György: Táncsics Mihály "Népkönyv"-ének történetéhez</i>	105
<i>Kovács Ilona: A hungarika bibliográfiák jövője az ezredfordulón</i>	109
<i>Kovács Mária: A kommunikáció szerepe az olvasóval való foglalkozás folyamatában</i>	115
<i>Körmendy Kinga: Vörösmarty filozófiatanárának, Szűts Istvánnak egyetemi előadásairól készült jegyzetek az Akadémiai Könyvtár Kézirattárában</i>	121

<i>Monok István: A nagyenyedi kollégium 1764. évi katalógusa</i>	127
<i>Murányi Lajos: A nyomdaalapítástól a tényleges működésig...</i>	
<i>Néhány adalék az első székesfehérvári nyomdász, Számmer Mihály (1763-1806) 1804.évi tevékenységéhez</i>	131
<i>Pálvölgyi Mihály: Reform, fejlesztés, modernizáció a magyar könyvtár- és információtudományi képzésben</i>	137
<i>Pavercsik Ilona: Egy dunamenti parasztember panasza</i>	149
<i>Rétfalvi Gábor: A kódex mint kommunikációs eszköz megszületése</i>	153
<i>Rozsondai Marianne: A Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár ősnymtatványainak kötéséről (Fülöp Géza emlékének)</i>	159
<i>Skaliczki Judit: Zene és könyvtár. Két zeneoktatási könyvtár kialakulása a múlt században</i>	167
<i>Suppné Tarnay Györgyi: Pedagógusok az információs társadalomért - egy olvasásvizsgálat tükrében</i>	176
<i>Sütheő Péter: A virtuális könyvtár „reális” olvasói</i>	187
<i>Tóth Gyula: Könyvtártörténet, avagy az információkezelés történeti vonatkozásai (Töprengés új tanterv bevezetésekor)</i>	194
<i>Zsidai József: Az egyetem és könyvtára</i>	201
<i>Fülöp Géza szakirodalmi munkássága (1955-1997) Összeállította: Dombiné Zs.Tóth Rita, Hangodi Ágnes, Nagy Ildikó</i>	209
<i>Kiegészítések Fülöp Géza munkásságának bibliográfiájához</i>	219

Monok István: A nagyenyedi kollégium 1764. évi katalógusa

A nagyenyedi kollégium történetének gazdag szakirodalmát, a könyvtár históriájára vonatkozó dokumentumok és tanulmányok tanulságait Jakó Zsigmond egy 1963-ban, illetve 1971-ben írt tanulmányaiban összegezte.¹⁷³ Tíz év múlva Vita Zsigmond a könyvtárosok számbavételével egészítette ki ezt a képet.¹⁷⁴ A szegedi könyvtár- és olvasmánytörténeti kutatások során feltárt első-sorban XVII. századi dokumentumok kerültek napvilágra, amelyeket összegyűjtve 1991-ben adtunk közre.¹⁷⁵ Jakó professzor úr már az 1976-ban közzétett 1963-as tanulmányának kibővített jegyzetanyagában jelezte, hogy Magyarai András a szebeni Brukenthal Múzeum kéziratárában ráakadt a könyvtár 1764. évi katalógusára,¹⁷⁶ és ezt az adatot Vita Zsigmond idézett írásának jegyzeteiben átvette.¹⁷⁷ Magyarai András tudunkkal sehol nem ismertette ezt a dokumentumot, ezért – miután a közelmúltban a felfedezés hitének örömeivel kézbe vehetjük a jelzett katalógust – röviden bemutatjuk.

A könyvtár rendje a XVII. – amelyek közül sajnos egyik ismert sem teljes – , illetve a XVIII. századi összeírások szerint a következőképpen alakult:

1679–1680 (töredékes összeírás)¹⁷⁸

Catalogus librorum Collegii N(agy) Enyediensis

Theca Australis

Theca Septentrionalis minor

Theca Septentrionalis major

Theca Orientalis

¹⁷³ Jakó Zsigmond: A nagyenyedi Bethlen Kollégium régi könyvtárának kézíratos ritkaságairól. Nyelv- és Irodalomtörténeti Közlemények, 1964. 8. szám, 209–226. p.; ugyanő: A nagyenyedi Bethlen Kollégium könyvtárának kezdetei és első korszaka (1622–1658). Korunk Évkönyv 1973. 89–100. p. Újabb, kibővített jegyzet anyaggal: Jakó Zsigmond: Írás, könyv, értelmiség. Tanulmányok Erdély történelméhez. Bukarest, 1976. Kriterion. (a továbbiakban: JAKÓ 1976.) 209–218. p., 343–347. p.; 199–208. p., 341–343. p.

¹⁷⁴ Vita Zsigmond: A Bethlen Kollégium diákkönyvtárosai a XVII–XIX. században. Könyvtári Szemle, 1973. 1. szám.; ugyanez: Vita Zsigmond: Művelődés és népszolgálat. Tanulmányok. Bukarest, 1983. Kriterion. 26–35. p., 279–281. p. (a továbbiakban: VITA 1983.)

¹⁷⁵ Erdélyi könyvesházak II. Kolozsvár, Marosvásárhely. Nagyenyed, Szászváros, Székelyudvarhely. Jakó Zsigmond anyagának felhasználásával sajtó alá rendezte Monok István. Németh Noémi, Tonk Sándor. Szeged, 1991. Scriptorum. /Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 16/2./ 115–195. p. (a továbbiakban: ADATTÁR 16/2.)

¹⁷⁶ JAKÓ 1976. 343. p. 1. jegyzet

¹⁷⁷ VITA 1983. 280. p. 41. jegyzet.

¹⁷⁸ ADATTÁR 16/2. 133–170. p.

Theca recens Orientalis secunda seu minor
Theca Occidentalis

1685 (töredékes, hordónkénti összeírás, a könyvtárnak Szebenbe menekítésekor)¹⁷⁹

Catalogus librorum in doliis depositorum
Theca Meridionalis
Theca Csernatonii
Theca Septentrionalis
Theca Orientalis

1688 (töredékes)¹⁸⁰

Catalogus librorum Collegij in Bibliotheca retentorum qua minus, qua magis
necessariorum

Theca Basirii
Theca Csernatonii
Theca Austrialis
Theca Septentrionalis minor
Theca Septentrionalis major
Theca Orientalis

1694

Csak a létezését említik, tudunkkal Kemény József említi, de nem ismerik a
könyvtártörténet kutatói.¹⁸¹

1752¹⁸²

Catalogus alphabeticus librorum Illustris Collegii Alba-N. Enyediensis
renovatus Anno MDCCLII diebus Novembris

Theca prima meridionalis
Theca secunda meridionalis
Theca Borosnyaiana
Theca Telekiana
Theca Banfiana
Theca prima Septentrionalis

¹⁷⁹ ADATTÁR 16/2. 171–177. p.

¹⁸⁰ ADATTÁR 16/2. 177–190. p.

¹⁸¹ Történelmi és irodalmi kalászatok. Pest, 1861. 36. p.

¹⁸² Dankanits Ádám: A Nagyenyedi Bethlen-könyvtár 1752 évi katalógusa. Könyvtárosok Tájékoztatója, 1959. 3. szám. 42–43. p. (a továbbiakban: DANKANITS 1959.)

Theca secunda Septentrionalis

Theca prima Orientalis

Theca secunda Orientalis

Theca tertia Orientalis

Összesen (4700 kötet)

E katalógusból – amelyet feltehetően Szilágyi Sz. Márton állított össze – kitérnik, hogy Isaac Basire és Csernátoni Pál könyveit beosztották az égtájak szerinti polcokra, és külön tékában a XVIII. század három nagy adományát, Teleki Józsefét (1732) Borosnyai Márton orvosét (1738) és Bánfi Zsigmondét (1752?).

1764¹⁸³

Catalogus ordinum librorum Illustris Collegii Alba-N. Enyediensis renovatus sub B(iblio)Thecariatu Andreae Benedek de K. Batzon Anno MDCCLXIV diebus Julij

Theca prima meridionalis (514 kötet)

Theca secunda meridionalis (416 kötet)

Theca Borosnyaiana (180 kötet)

Theca Telekiana (780 kötet)

Theca Banfiana (265 kötet)

Theca prima Septentrionalis (583 kötet)

Theca secunda Septentrionalis (560 kötet)

Theca prima Orientalis (533 kötet)

Theca secunda Orientalis (551 kötet)

Theca tertia Orientalis (632 kötet)

Összesen (5014 kötet)

A nagyenyedi kollégium ezzel a könyvtárnagysággal a korabeli Magyarország legnagyobb iskolai gyűjteményének számított. A könyvtár elrendezése – mint látható – nem változott az 1752-es katalógus összeállításától. A 9 téka közül csak a Teleki-adományé volt 10 polcos, a többin a könyvek 9 orden, vagyis polcon lettek elhelyezve. Nem tudjuk miért, milyen alkalommal írta újra össze a könyveket Kisbaconi Benedek András, de az feltűnő, hogy az 1759-ben elhunyt Bethlen Kata könyvei még nem szerepelnek a katalógusban. Ez lett a későbbiekben a Theca Hungarica alapja.¹⁸⁴ Ezen kívül létrehozták a Theca Medica

¹⁸³ Museul Brukenthal, Sibiu (Hermannstadt, Nagyszeben) MSS Nr. 10.

¹⁸⁴ DANKANITS 1959. 43. p.: Szabó Ágnes–Simon Melinda: Bethlen Kata könyvtárának rekonstrukciója. Deé Nagy Anikó bevezetésével. Szeged, 1997, Scriprum. /A Kárpát-medence korai könyvtárai II./ (a továbbiakban: KKK II.)

elnevezésű kisebb gyűjteményt,¹⁸⁵ majd 1796-ban külön választották a kéziratos köteteket egy úgynevezett Üveges Thekában.¹⁸⁶

Az 1796-os katalógusban 4955 kötetet említ annak összeállítója,¹⁸⁷ ami zavarba ejtően kevés. Az 1764-es katalógust későbbi kezek tovább vezették, ha nem is számottevő mennyiségben, de 36 tétellel. Bethlen Kata gyűjteményéből elvileg 441 kötet került a könyvtárba,¹⁸⁸ biztosan tudjuk, hogy Ajtai Abod Mihály professzor elárverezett könyvtárából is vásároltak.¹⁸⁹ A XVIII. század végén az enyedi iskola az egyik leghaladóbb, az európai szellemi áramlatok recepciójában egyes professzorai naprakészségre törekedtek.¹⁹⁰ Biztosan törekedniük kellett a könyvtár folyamatos gyarapítására. Az 1796-os összeírás tehát sejtetően nem teljes, ami annál is inkább valószínű, mert az 1764-es katalógus éppen a hagyományos könyvtárat mutatja. Nyelvi összetételében is konzervatív, hiszen a latin dominancia olyan mértékű, hogy magyar könyv is kevés van, elvértve szerepel egy-egy német vagy francia tétel. A kiadási éveket tekintve ugyan a XVIII. század első fele dominál, de az egész könyvtáron látszik, hogy a frissebb anyag a magánszemélyektől örökölt tékákból áll. A későbbiekben fontosnak látszik valamennyi XVIII. századi katalógus összehasonlító vizsgálata.

¹⁸⁵ Vö.: VITA 1983. 28. p.

¹⁸⁶ JAKÓ 1976. 210. p.

¹⁸⁷ Vö. JAKÓ 1976. 209. p.

¹⁸⁸ KKK II.

¹⁸⁹ Jakó Zsigmond: Az erdélyi magyar antikvár könyvkereskedelem kezdeteiről. In Művelődési törekvések a korai újkorban. tanulmányok Keserű Bálint tiszteletére. Szerk.: Balázs Mihály, Font Zsuzsa, Keserű Gizella, Ötvös Péter. Szeged, 1997, JATE BTK. /Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 35./ 219–229. p.: Abod Mihályról lásd a 226. lapot.

¹⁹⁰ Lásd például VITA 1983 tanulmányait.